

РАЖДАНЕТО НА ПЪРВО ДЕТЕ – ЖЕЛАНА ВЪЗРАСТ, ПОДКРЕПА, РИСКОВЕ И ВЪЗМОЖНОСТИ

Национално представително проучване на
агенция Алфа Рисърч и Фондация „Искан
бебе“ сред жени на възраст между 18 и 30
години

Февруари 2022 г.

АНАЛИЗ НА СОЦИОЛОГИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ

Увеличаването на средната възраст на майката при раждането на първо дете е обща тенденция за целия ЕС. По данни на Евростат за 2019 г. тя е 29.4 г., а за България – малко под средната за ЕС (27.5 г.) Тенденцията обаче е недвусмислена – за 10 години се увеличава с 1.3 години, като същевременно са налице значителни регионални и образователни различия. Така например, в столицата средната възраст за раждане на първо дете е 30.4 г., т.е. по-висока дори от тази в ЕС, докато в област Сливен е 22.5. Около 90% от жените висшистки раждат първото си дете около и над 30 г, докато 50% от тези с основно и по-ниско образование – до 22 г.

Фактори като образование, кариерно развитие, желание за постигане на независимост чрез по-висока лична материална обезпеченост и по-благоприятни възможности за развитие на детето, са добре известни предпоставки за по-късното майчинство. Всяка държава, съобразно собствените си културни, семейни, икономически и социални специфики се старее да ги отчита и взема предвид, когато планира политиките за насърчаване на раждаемостта. В България, за която последното преброяване на населението отчита драматичен спад, особено сред по-младите възрастови групи, тези проблеми придобиват особена острота.

Национално представително проучване на агенция Алфа Рисърч и Фондация „Искам бебе“ сред жени на възраст между 18 и 30 години си поставя за цел, от една страна, да очертае спецификата в проявлението на тези тенденции у нас, мотивиращите и възпиращите фактори за по-ранното майчинство, а от друга – да установи степента на информираност и готовност да се подпомогнат двойки с репродуктивни проблеми. Споделяме тезата, че по-задълбоченото познаване на всички тези аспекти, е много важна част от изграждането на реалистични и ефективни политики за насърчаване на раждаемостта.

Образованието и професионалното развитие като обективни фактори, повишаващи възрастта за раждането на първо дете

От всички участвали в проучването жени, 28% са до 22 г., 29% - между 23 и 26 г., а 43% между 27 и 30 г. Въпреки че почти всяка втора жена наближава границата от 30 г., 76% от анкетираните все още нямат дете. При жените-висшистки този дял е 90% - почти същият, както и при тези, които в момента продължават образованието си в по-висока квалификационна, или образователна степен. Т.е. колкото повече нараства ролята на образованието и професионалното развитие на жените в развитите страни, толкова по-неумолимо ще нараства и възрастта за раждане на първо дете.

Запазва се доминиращият през последните 50 г. у нас модел за семейство с две деца. Почти две трети от жените биха желали да имат две деца, 16% - 1. Интересното е, че за първи път от доста време жените, желаещи да имат три деца достигат 18% и така, макар и с малко преобладават над тези, планиращи само едно дете. С нарастването на възрастта, и респективно, дохода на анкетираните жени, нараства и желанието за три деца (29% от тях).

		Сред всички жени (18-30 г.)
Какъв е желаният от вас брой деца?	Едно	16.0%
	Две	62.0%
	Три	18.0%
	Повече от 3	4.0%

Материалната обезпеченост

Другата обективна тенденция, пряко свързана с повишаването на образователното равнище на майката, е желанието за постигане на по-голяма самостоятелност и материална обезпеченост, за запазване на начина на живот и гарантиране на добри условия за развитие на детето. Тук проучването откроява два много интересни факта. Първо, противно на очакванията и някои често тиражирани мнения, в България, вероятно и поради високият дял жилищна собственост, няма статистическа зависимост между наличието на собствено жилище и раждането на първо дете. 78% от тези, които вече имат дете, както и почти същият дял от тези, които нямат, живеят в собствено жилище. Налице са обаче съществени разлики в оценките за това, дали жилището удовлетворява потребностите или не, особено сред жените с деца. 26% от тях заявяват, че ако се роди още едно дете жилището ще е малко, а за 21% дори и в момента жилището не удовлетворява потребностите им.

		Сред жените с деца (18-30 г.)	Сред жените без деца (18-30 г.)
Оценка на жилищните потребности:	Напълно	52.2%	61.6%
	За момента да, но ако се родят деца, няма да ги удовлетвори	26.1%	32.9%
	Не	21.7%	5.5%

При планирането на първо, и особено – на второ дете, жилището играе особено голяма роля и тук държавата би трябвало да има много по-активна политика.

Извън жилището, цялостното материалното и финансово положение и тяхното запазване, се явяват изключително важни фактори за по-ранното раждане на дете. Всяка трета жена с дете

оценява материалното си положение като лошо, или много лошо, докато при жените без деца този дял е едва 14 на сто.

		Сред жените с деца (18-30 г.)	Сред жените без деца (18-30 г.)
Оценка на материалното положение:	Много добро	13.0%	8.2%
	Задоволително, но с нужда от допълнителни средства	52.2%	78.1%
	Лошо, доходите трудно покриват разходите за живот	30.4%	13.7%
	Много лошо	4.3%	

По силата на проективното мислене, страхът, че раждането на дете ще влоши сериозно личния жизнен стандарт и начин на живот, а наличните средства няма да са достатъчни за отглеждане на дете, се превръща (както ще видим и от отговорите на директните въпроси) в една от основните спирачки за по-ранната бременност и раждане.

На фона на тези обективни тенденции могат да бъдат изведени три основни кръга проблеми и съответно, направления за формиране на политики и търсене на решения:

- **Мотивиране на повече по-млади жени да родят до 30 г. възраст**

Изследването се спира много подробно на това какви са основните мотиви и респективно, стимули, една жена да роди до 30 годишна възраст.

Мотиви/стимули за раждането на дете до 30 г. възраст	Сред жените с деца (18-30 г.)	Сред жените без деца (18-30 г.)
Стабилен партньор и общо желание да имаме дете	47.8%	75.3%
Желание за по-ранно раждане, за да имам възможност и за други деца	34.8%	24.7%
Опасения от трудности със забременяването при по-висока възраст	8.7%	20.5%
Опасения от по-големи рискове пред плода и раждането на здраво бебе при по-висока възраст	4.3%	23.3%
Отсъствие на рискове за образованието и кариерата ми	17.4%	23.3%
Сравнително добра материална обезпеченост, добра работа	17.4%	57.5%
Добри условия за отглеждане на дете в мястото, където живя	13.0%	49.3%

За жените, които вече имат дете, водещи мотиви са се оказали наличието на стабилен партньор (48%), желанието за второ дете, след раждането на първото (35%), а на по-задни позиции – отсъствието на рискове пред образованието/кариерата и наличието на сравнително добра материална обезпеченост (по 17%).

При жените, които все още нямат дете, отсъствието на постоянен и стабилен партньор заема водещо място със 75% от посочванията. На второ и трето място обаче, и то с много високи процентни дялове, са посочени, съответно, придобиването на по-високата материална обезпеченост (58%), и социалната среда, т.е. добрите условия за отглеждане на дете в мястото където живее жената (49%). В отговор на свободен въпрос за причините, които са ги възпирали от раждането на дете до момента, подреждането на основните мотиви е почти същото:

Причини, възпиращи жените от раждането на дете <i>/Отговори на свободен въпрос/</i>	Сред жените без деца 18-30 г.
Финансови причини (липса/недостатъчно средства)	31.5%
Липса на подходящ партньор / баща	30.1%
Липса на готовност за промяна на ежедневието и начина на живот	23.3%
Личностно/кариерно развитие и други приоритети пред раждането на дете	19.2%
Продължаване на образованието	17.8%

Можем да обобщим, че всички основни индикатори в проучването категорично показват нарастващата тежест на по-високите изисквания към материалната, професионална и социална среда – както лична, така и обществена – сред жените, които отлагат раждането на дете.

На този фон физиологичните и медицински опасения за по-трудно забременяване (21%), или рискове пред раждане на здраво дете на по-късна възраст (23%), остават доста по-далеч в йерархията на факторите, които биха подтикнали една млада жена да роди по-рано първото си дете.

Очакванията към държавата:

Често могат да се чуят пожелания, че по отношение на младите семейства всяка една помощ от държавата е „добре дошла“. Държавата наистина трябва да предлага микс от политики, които всяка двойка партньори да може да ползва в зависимост от потребностите си. Същевременно данните от проучването сочат, че сред младите жени най-силни са предпочитанията към устойчива, дълготрайна подкрепа от страна на държавата под формата на по-високи детски надбавки за отглеждане на дете до 14 год. възраст (38%), а не толкова кратковременното подпомагане. На второ място, 33% от жените поставят по-високата сума за майчинство през втората година, като тук са налице силни различия между жените с деца и без. Всяка втора жена с деца предпочита по-високи детски надбавки, докато нераждащите,

които се страхуват от загуба на доход в краткосрочен план, предпочитат увеличаване на „майчинството“ през втората година.

		Сред всички жени (18-30 г.)	Сред жените с деца (18-30 г.)	Сред жените без деца (18-30 г.)
Каква материална подкрепа от страна на държавата би ви помогнала в най-голяма степен при отглеждането на дете до две годишна възраст?	Първоначална вноска от страна на държавата за закупуване на жилище	26.0%	30.0%	25.0%
	По-висока парична сума за майчинство през втората година	33.0%	22.0%	37.0%
	Повишаване на детските добавки, по-висока сума за отглеждане на дете до 14 г.	38.0%	48.0%	34.0%
	Друго (сигурна работа и стабилни доходи)	3.0%	-	4.0%

• Информацията – познават ли младите жени рисковете от късното забременяване?

Вторият кръг проблеми, който проучването очертава и по преодоляването на който трябва да се търсят решения и политики, е сравнително ниската информираност и подценяването на рисковете от по-късната бременност.

Данните показват, че всяка втора жена до 30 г. възраст е чувала за подобни рискове, но ги подценява, тъй като „не ги смята за сериозен проблем“. 7% пък изобщо не са чували за подобен проблем.

		Сред всички жени (18-30 г.)
Наясно ли сте, че с напредване на възрастта (след навършване на 30 години), намаляват и репродуктивните възможности за зачеване, износване и раждане на здраво дете?	Да, наясно съм, и се притеснявам от това	40.6%
	Наясно съм, но не мисля, че това е толкова сериозен риск	52.1%
	Не съм чувала за такъв проблем	7.3%

В обкръжението на всеки пети има доста познати с репродуктивни затруднения, което ясно говори за разширяващ се обхват на проблема. С нарастване на възрастта се увеличава и делът на жените, сред чиито познати има хора с репродукционни проблеми. Всяка трета жена на възраст 27-30 г. познава „множество такива случаи“, всяка втора – отделни случаи и практически няма жена, която да не е срещала сред познатите си подобни казуси.

Независимо от популярността на подобни случаи, по тези теми очевидно малко се говори, а липсата на конкретика, на ясна и точна информация от достоверни източници води до negliжиране и подценяване на проблема. Така например, 42% от жените смятат, че

съвременните млади хора имат най-обща информация по въпроса, но други фактори и приоритети са по-важни за тях. Други 32% са твърдо на мнение, че повечето млади хора нямат и не търсят информация по тези въпроси, а започват да се интересуват едва на по-късна възраст, когато се сблъскат с проблема.

		Сред всички жени (18-30 г.)
Според вас, знаят ли днешните млади хора достатъчно за рисковете от отлагането на забременяването и раждането на дете след 30 г. възраст?	Да знаят, но има други фактори, които са по-важни за тях	41.7%
	Не са достатъчно информирани, затова и отлагат	32.3%
	Не знам	26.0%

• Подпомагане на семействата с репродуктивни проблеми

Предвид непрекъснатото нарастване на възрастта за раждане на първо дете и наличието на чисто медицински проблеми, възпрепятстващи партньорите да имат дете, много важно е наред с политиките за финансово и материално подпомагане при раждането на дете, на повишаване запознатостта с рисковете от по-късната бременност, да бъде разработена и много по-систематична и цялостна политика за подпомагане на семействата с репродуктивни проблеми.

Към момента едва 25% от младите жени твърдят, че са запознати с процедурата за даряването на яйцеклетки и сперматозоиди. 46% са чували само най-общо, а 20% откровенно признават, че не са наясно с тази възможност. Т.е. ако обобщим, почти две трети от жените не са наясно с възможностите за подпомагане на семействата с репродуктивни проблеми. Позитивното е, че отрицателните нагласи са твърде слабо разпространени – едва 9%, главно жени с по-ниско образование, са на мнение, че не е редно да се даряват яйцеклетки и сперматозоиди. Т.е. в случая бариера са не толкова негативните нагласи, колкото слабата, или изобщо липсващата информираност.

		Сред всички жени (18-30 г.)
Наясно ли сте с процедурата по даряването на яйцеклетки и сперматозоиди?	Да, наясно съм	25.0%
	Знам, че има такива възможности, но не съм се интересува	45.8%
	Не съм наясно	19.8%
	Въобще не мисля, че е редно да се даряват яйцеклетки и сперматозоиди, затова не съм и не смятам да се интересувам	9.4%

На този фон не е учудващо, че готовността за донорство с цел да бъдат подпомогнати семействата с репродуктивни проблеми да имат свое биологично дете, е много ниска. Едва 7% от анкетираните жени заявяват, че нямат нищо против те и съпрузите/партньорите им да станат донори. По всяка вероятност това са семейства, които по един или друг повод са били докоснати от темата и са я обсъждали. 32% отговарят, че и двамата – и мъжът, и жената – не биха станали донори. Не може да не направи впечатление обаче, че отново най-високият дял отговори е този за липсата на информация. Почти всяка втора жена заявява, че ѝ трябва повече информация за процедурата, за последствията, за да може да отговори на този въпрос.

		Сред всички жени (18-30 г.)
Да предположим, че имате дете/ако имате дете, бихте ли станали, вие, респективно, партньора ви, донор на яйцеклетки или сперматозоиди, с цел да помогнете на семейство да има свое биологично дете?	Да, и двамата не бихме имали нищо против	7.3%
	Аз бих станала донор	13.5%
	Съпругът/партньорът ми би станал донор	1.0%
	Не, и двамата не бихме станали донори	32.3%
	Трябва ми повече информация какви биха били последствията за нас, за да отговоря	45.8%

Точната, пълна, навременна информация, която дава честни отговори на страховете и притесненията на хората, които могат да станат донори, е много важен съюзник в подпомагането на други двойки репродуктивни проблеми да имат своето биологично дете.

В заключение на това първо по рода си проучване за мотивите и стимула за по-ранното раждане, но и за необходимата подкрепа на двойките, които не могат да имат свое дете, може да се направи изводът, че успешните политики в това поле изискват съчетаването **на поне три подхода:**

- Материално и финансово подпомагане при раждането на първо дете
- Повече информация за рисковете от късната бременност
- Законови промени, повишена информираност и по-висока готовност за донорство

Увеличаването на възрастта за раждане на първо дете, както и увеличаващият се брой на двойките с репродуктивни проблеми са обективен процес, чийто ход не може лесно да бъде обърнат. Затова добрата и ефективна политика за насърчаване на раждаемостта означава съобразяване с реалността и разширяване на палитрата от подкрепа, която хората, обществото и държавата могат да окажат.